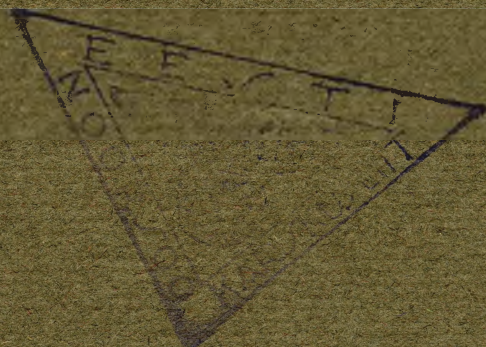

Schulze-Siegt

IX 1917
Moore
IX 1917

PEDAGOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K15 570-9

Ja põue sees midagi tursub ja tuixeb
ja soonte sees laimatab veri.

G. Suvi.

Charles Baudelaire / H. U.

x Al. Tuhanson

H. Ulgorand

L. Kõmpus

Vambo

H. Ulgorand

L. Kõmpus

x -

—

Al. Tuhanson

L. Kõmpus

J. K. Kõmpus

pi-o.

Al. Tuhanson

x

-as

H. Ulgorand

Uõõras

Valgusepoole

Kevade päike

Rihetare

Õnnelik õnnetu

Kans luuletust

Mu Kalev

Pisara

Mälestus jõuluajult

Kans tõlget

Kevad

Kuule mu sõber

Elumeri

Mu kehastel

Õine tund

Tul

Uuralist Baltimereni

Võõras

Ütle, mõistatuslik võõras, kesda armastad
kõige enam: isa, ema, õde, vend?

- Mul ei ole isa, ei ema, ei õde, ega venda.

- Sõpru?

- Te tarvitate sõna, mille mõte mulle seni tundma-
turs on jäänd.

- Isamaad?

- Ma ei tea, missuguse lairuse graadi all ta on.

- Hlu?

- Armastaksin teda mulsasti, kui ta oleks juma-
lik ja suurematu.

- Kuld?

- Vihkan teda, nagu jumalat vihkate.

- Mida armastad sa siis, imelik võõras?

- Ma armastan pilvi... pilvi, mis tõttavad säääl,
nõiduslikud pilved!

K. Illgrand.

J. Juhanson

Valguse poolt

Pühendan need needad võime-
le pääsenud vabadusele ja
endsele, põrandaaluste
tegevusele, mis jäädava
mälestusena hingus peitub.

Mäele, vaata sinna, kus tuleks vilgub, kus näed lii-
kumas väime, valgus rüüdis, sinna, ~~(peame püüdma)~~, sinna peame
püüdma... —

— Jah, sinna, sinna!.. —

Nad rühuvad edasi, tõjudes kõvale vekarad kibuvitsa
ja tallates maha ohakard. Nende käed on verised, nagu kriimus-
tud, kurd silmis särab energia, võitlusvõime ja vahkus.

— Edasi, edasi sinna, kus tuleks vilgub!.. —

Ümberriingi on pime, ja nad lähevad humpi õrges-
tus koke tuld. Ei kohuta need pimedik ei ohkane tee, iga val-
dav õuduse tunne, vaid kindlana, nõrkematuina sammuvad
nad edasi, võrdeldes! Mäel aga vilgub tuleks ja selle ümber
liiguvad varjud — vaimeude riigi elanikud.

— Seltsimees, na kardan, — vaata, sääl mustab midagi,
gi, lügab... vaata!.. kuh!.. kole... kuula, seltsimees, mis kar-
jatus oli see, nagu sureja hää!.. Vaata, .. vaata... nad
tuluvad... Võtavad meid kinni — põgenevime!..

— Mis sul on? Alla ei näe midagi. —

— Vaata... vaata... sääl on midagi, mis lügab, hõljub...
näe!.. ja jälle kuulen kummalisi hääli ja ohkard... seltsimees,
kui hirmus... vaata, see on ju surm... ja vaata... ülespoode,
kes kõlgub sääl vallas... ja — tinnukas sissab praegu veel

juures!.. Äppi, ma kardan!.. -

-Rahusta ennast, midagi pole - see on ainult viirastus. Ole tasa! -

-Si ole, ei ole!.. ma näen... ja kuule! - maa ohkab... ja see on veri!.. see inimese veri, mis jalge all voolab!.. Hirmus!..

-Tasa! Midagi sarnast pole! Si ole sa võitleja, kui sarnaselt hirmule alistatud. Näd kuulevad su hiiüdu ja võivad tulla ja meid kinni võtta. Julgel, kartmatul sammul, edasi sinna mäele... näd sinna! Vaata, tuleks suureneb, ja varjusid tuleb juure. Ole rõõmus, sest näe - need legid lõikavad õhku. See tuli ei kusta enam!.. ei kusta... -

-Vaata, need on püss. Tixud... jah, tixud ja möögad, mis valguvad pimeduses, lõnnal kuival, .. ja näe!.. vereplekid on need, inimese vere plekid..., kas kuulid need karjatusi?.. Kas kuulid?.. Kui kolledad on need, .. need surijate hääled... Näe... siäl on teine vallas... oh, kui kole... mul on hirm, tõelik hirm, .. Põles, ma...

-Rahusta, seltsimees, rahusta ennast, need on ainult proosad, mis pimedas näed, ja need on öölinnu hääled, mis kuuled. Äga vaata, kui suureks tuli maail tõuseb, ja kui palju varje... Tule, läheme ruttu, ruttu sinna! -

Ja edasi ruttavad nad pimeduses. Öö hõngab... Kuulduvad surijate sajatused ja surmaulse agonia ohked... ja pauguvad püssid ning raiuvad möögad... See inimeste veri aga kastab maaema rinda!

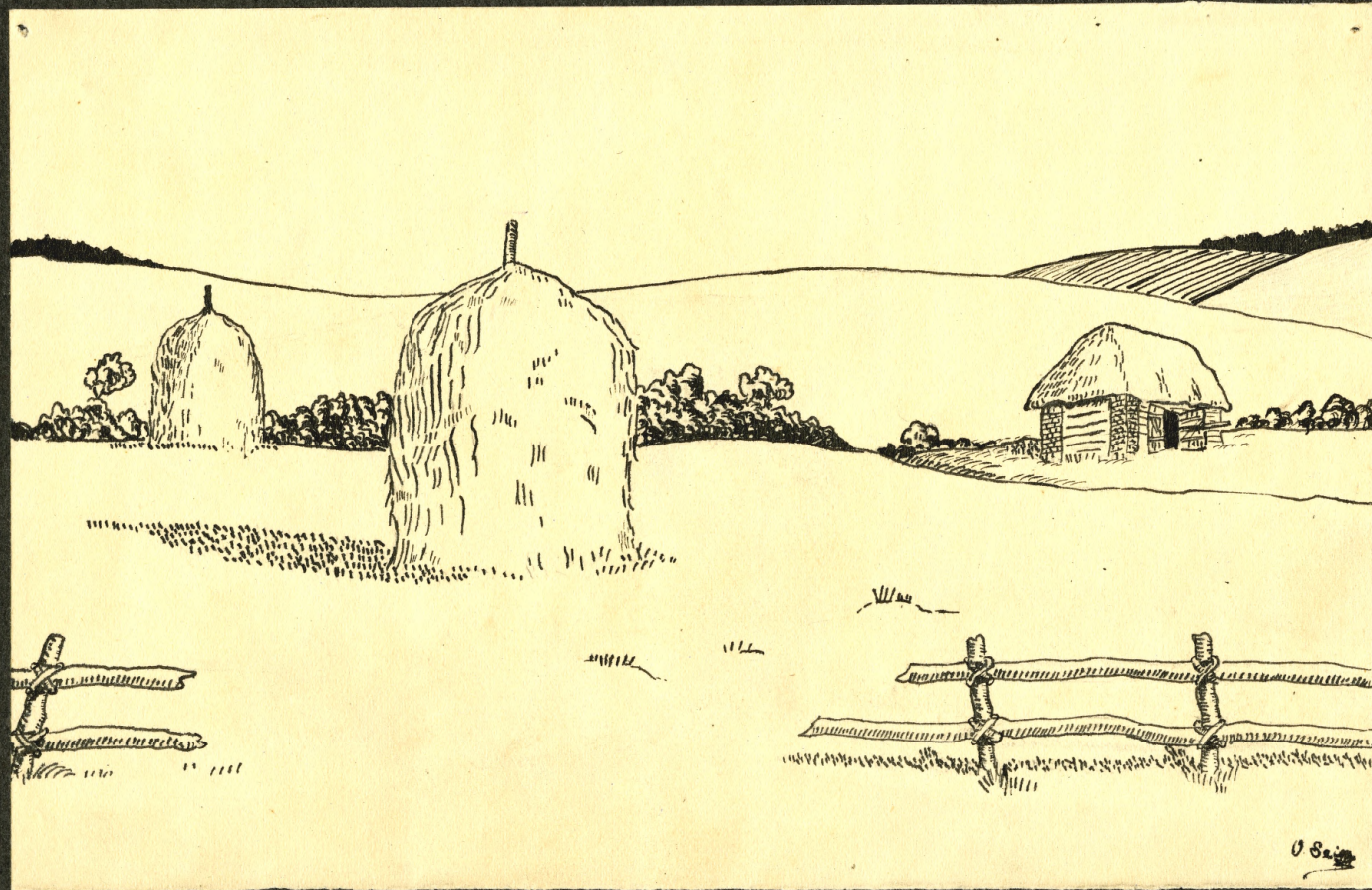
-Näe, siäl sammuvad praegu otsustanud legid, varustatud mõõkade ja täppidega, mäele - sinna, kus tuleks põle... Näd tahavad kustutada seda, laste pillata ant!.. Siisda ei tohi olla!.. Ruttame! -

Ja kiiremini lüguvad nad...

Juba sinistavad sõdurid oma odad ettepoole võtja, et torm jooksu vaimele päale, ja kustutada tule. Siis kajastab aga läbilõikav vile - võitleuse signaal, ja hulganä jooksuvad võitlejad kogu kaitsma oma püha tuluant.

Puritus vihas tormavad nad sõdurite kallale, kisuvad nende otad,
ning muravad ^{meigad} otad, ja pistavad sünnuks need, kes pole jõudnud
pageda. Tuluke aga värisib ja värisib ja kõrgile hõlju löi ka-
vad ta keldring ka põleb kustumatul leegil. Võitjad aga liigu-
vad suurte hulkuna alla orgu, hävitama sõdurite jäänused,
volloagid ja voolavard veele.

-Müüd rütem!..- ja kaks meest jooksevad aatemäele,
kus loõmavad võimsana vabadustule luged!..

082

Mansfield

Sept

Kuolano

KEVADEPÄIKE

Vanule mälestusile
ja näitsind hõnusele.

Päike külvab kiiri.

Läksin koolimajast, läksin välja, kus oli
nõnda palju päikest.

Kuiskas säras lüht, kuiskas särasid väljad.

Sammusin otse üle välja, küngava lumega
kaetu, koke metsa. Mäts oli vaixne. Punnid raagus
lipa- ja kasevõrud olid tihes - kevadepäike oli lume su-
latanud. Varjus oli lumi külm, tuhajas, aga vastu päi-
kest, tuulist varjatud kohas, oli ta sulama lõõnd.
Künkad olid lumest paljad, need katsid pohlaka var-
red ja kolla-rohelise sammal.

Oli nii vaixne... Äärmult tuul käis vaixselt kõn-
gel ja ööhtutas pure latru; kuud all, tuule varjus, oli nii
soe! Ja kevadepäike valgutas kiiri tumesinist tae-
vast.

Ti-ti-ti-ti... Esimene kevade linnu laul; nagu vii-
lib või kruvib ta roostetand kruvi. Palju toob see lühke
viis kevadit kaasa. Mäletan seda viisi kuuldus keva-
deid, mil laps olin. - Lumi oli sulama lõõnd. Risti
ja põiki lamasid emalepad lumel. Ja meie, lap-
sed, käisime ja korjasime urbi ning mürdsime püri-
resi siledaid oksa. Ema punasid süllad. Ka kan-
nud olid punased. Ja siis jookseme punase sülla

juure pärsse paistele, lugesime urbi ja lõikesime
värsket, lõhnavat oksa. Kuid see oli ammu. Õppisin siis
allus tähti. Ja nüüd kuulsin jälle selle varase keva-
detooja laulu. Kas kutsumas ta seltsilist, või laulispäi-
seks, siiski pitulades?

Olin noorest metsast läbi jõudnud; tuli põl-
lulapp, siis jälle mets - pruunid kuusid olid saledad
ja kõrged. Lõhnas vargust. Siis jõudsin metsa servale.
Ees hülgas karjamaa. Kollane, sula talitee väänles
kadakate vahel. Metsa varjus oli soe. Künkad ja
kivid mustand aga kasvõrsud olid pruunid. Tee ääres
pöörise oli heine pudenend.

Kõrges kuuse ladvas laulis lind aga kaugel
välgal sõideti.

Võtsin palitu seljast, laotasin lumele ja keit-
sin pikale. Kui hõõ oli. Langesin magusale unistusi-
sse ja tundsin hellust ja kergust mind valdavalt.
Kui oleks alati see kevadine loodus ja mina.

Kõrgelt kuuskest tihkus vett - lumi, mis kogu
talve oli paksu kuuse oksa katnud, lõi sulama. Jä-
medad piivad langesid alla lumele ja pruunid
allerte.

Pärsse laskus.

Kaugel kõrgel välgal liikus rohkem musta-
vaid sõitjaid - lapsed sõitsid kooli. Juba sõitsid
nad minust mööda, üle karjamaa.

Touusin pikka, raputasin palitu lumest ja sum-
musin mööda tuld koke kooli.

Juba kostsid laste hüüded ja naer.

Kuigi istas trepil pärsse paistel.

Ta oli siis ka juba koolis!

Ootas ta mind?

Kuigi sõitis jälle.

"Tere, "Hott"!"

"Hobi jalastele!"

L. Hompus

Rehetare

Õudne külm hämarus rehetare koltunud
nukkadest, nagu mitmepölvise pimeduse aeg, kurel
siisgi nii omane oma mälestustega vanadelle, kes siäl
asusid, tungis pojapoja silmi. Väike pois on see poja-
poeg, aga vanaisa päia on hall ja vaevalt tuleb
ta mäele kambrisse. „fah, noorel ajal olid illegi
kambriseinad valged,“ ütles vanaisa ja üteldes, noo-
rel ajal, vaatas ta vanaema otsa, aga vanaema
kortuline nägu tunnistab ainult elatud valupäevi.
Pojapoeg on mõtteis ja kas tema jaksab aru saada seda-
gi, kas jõuab tema vaist nii kaugelt minevikku tun-
gida, kui isaks noor oli. Ei, selline on temal veel ela-
da ja selline on temal veel kannatada. Pojapoja sil-
mad on paisunud see tare pimedusesgi, mida ainult
neli aegadest mustunud seinad varjavad, aga suudaks
ta näha pimedate aastasadade taha, siis mõistaks
ta, miks vanaisa nii kiires on ja miks vanaema vahel
õhkab, kus ta minevikust kõneleb... Ei, see on minevik, mi-
nevik-mida rehetare ainult vahel meletab oma
kurva hämarusega, oma suitsunud seintega ja lõuka-
ga taga-nurgas; see on valu, mis on vajutanud jäljed oya-
tõdruksse...

Pojapoeg ei ole ojapoeg, pojapoeg on tulevik
ja millest rahvas ise kõneleb. Aga vanaisa on juba mi-

nevik ja rehetare ühes on minevik. Vanassa ja rehetare on
ainult mälestus veel, aga kaavad needgi, siis tuleb küll
uus aeg, mis varjab tundmustega mineviku üle, mis ei kõ-
nle enam muinasjuttudest ja ojatüdrukast. Aeg on elä-
da tuleviku, aeg on võrdelda, ja kriitlus on see tisti tule-
vik! Kas ta ei kiirga juba nrispoisi silmis, kas ei ole ta nae-
ruks poisi näol.

Vambo

Õnnelik õnnetu

Oodatakse õnne...

Nõud algavad omi esimesi elusamme õnneloo-
tustega ja raugad loodavad veel viimisel tulehke-
mel Õnnega kokku saada!

Kes küll ei ootaks õnne?

Aga tema ei oodanud...

Tõsi küll - ka Temaagi oli nõrd lootanud Õnne
jumalikust karikast taevalikku jooki juua, kuid
siis vandus ta tema ära - kauase aja ta ootamise jä-
rle.

Niud elas ta airtult Õnnetusele.

Ja kui viimaks Õnn tuli, siis tõjts ta tema vihase
kæliqutusega tagasi ning hüüdis:

"Ära tule, Õnn!"

Õnn sai kurvaks. Esimest korda igavikus tõjuti ta
käsi õnnelikuks teguva joogiga tagasi.

"Mine ära, Õnn! Mina olen Õnnetuse laps!"

Õnn läks, kuid enne tõgutas ta oma kannul kõi-
va Õnnetuse muure, saladuslikult mustava joogiga ää-
ni täidetud karikasse tõga kuld nektäari, kiirga-
vat, kui kalliskivi. See kaalus põhja.

Se aga läks, kaljuröömsa pituga osates Õnne-
tule inimest, kes Õnnest ei hoolinud.

Ning inimese ette astus Õnnetus, väljesirutud

käel oma ribedat jooki pakkudes.

Õnnetu jõi, - jõi muresid, nuttu ja valu, vahtides
erinevad aral põlvel õnnetuse põhjatumaid sõlmi...

Põhjani tühjendas ta karika, ka neitsaari til-
ga karikast nulis ta...

Siis tundis ta, et ta imelikult õnnelik on, - õnne-
lik, teades et ta ilma õnnetu muutunud elada, olles põ-
latatud õnnetuse laps...

Oodetakse õnne...

Kuid, paljud on õnnelikud, ilma et nad õnne
näinudgi oleks.

K. Uusimäki

Kirs Luuletust

Rebete sügis

Süäl, kodus, käivad nigistunud kõrgelt,
kus elatakse elu igavet
ja astutakse päevast päeva vaikselt.

Ja parist viimseid kaeru ahelakse -
suits magus tõuseb rehe ungastest;
kuid rehalis ju otse tuulatakse.

Hurd õhtal kogutakse sooja tappa
ja tahutakse lõmmust kiire vart,
ehk punutakse paju vitrust korva.

Hurd nurgas kuumab paest reheaki,
kus kuumas tuhas kaalid küpsuvad.
Ja parist auras viimne kaera rehi.

Vard vaimud külmas kambriis hõljuvad!

Õhtu

Näe, langeb juba jake sügisõhtu,
taas ^{muu}veerend mööda vaixne sügispäev,
ja tihedatundlu täidab hõrku.

En tuulamist niind rühes lõpetakse
ja tuuakse veel välgalt kartulid,
ehk latrit kelobris kotta tühendakse.

Siis lõpevad kõik asjeldused välgas.
On lastud üle õue tihed loor,
kuid tuli viigab juba toa aknas.

En tõusnud metsast verikarva kuu.

Koput: Sügis

L. Kõmpus

Mu Kalev

Ei mu Kalev korja lillesid, ei mu Kalev ta-
ha lillesid: tal isegi on nii punased põsed ja huuled
põlevad.

Ei mu Kalev vaata sinist taevast, ei ta vaata
tähtede poole: tal isegi on nii sinised silmad ja neis põleb tü-
li.

Ei mu Kalev kuula mühisevad laineid ega mus-
ta tormijõudu, sest ta on Kalev.

Ei mu Kalev kuula mitra mühinas ega ojavu-
nas muinasjutte, sest nii tuvad nõrgad, kes sola muus-
sima kätte ei saa.

Ei mu Kalev puhka, sest ta ei väsi.

Ei mu Kalev kohku sest tal on jõudu.

Lauludes tuli ta ilma ja tuul oli teda värske
na kiigutanud, kiigutanud ja ainult laulnud laule.

Mu Kalev peab minema. Huhu? Need Põhjamaa
pimedused ööd, ei neid ta taha, ei ta taha seda värskest rah-
vast. Jää siia, mu Kalev, jää siia pimedate ööde alla, sil-
le värske rahva juure!

Pisarad

Kaste tilgad kenal vienesel

Pisaraina krooni katavad.

Miks sa nutad ilus poekene?

Miks näen sinu lehel pisaraid?

. Kas on mõni sulle harget teinud?

Või kas on sind keegi kurvastanud?

Oh, kui saaksid mulle jutustada,

Mis on sinuga kõik sündinud.

Ilm on kaval, curi, tühine.

Armastust teab vähe ta.

Kia kellegile kaeba sõnagi

Mis on südant vaevab, kurvastab -

Ei nad sinust aru ikka saa!

Aed

Sem

Mälestus jõulegilt

Talv oli seda haava kohutav. Novembri kuu lõpul, pärast nädalaaegset külma, sadas lund. Kaugile oli näha raskeid tinahalle püvi kui kohutavaid laineid vooka ni rannikul, mis põhja poole ujund. Langes valgeid helbed. Ühe öö kestes oli kõrk kalmulise lumega kaetud. Hõrmas talud helendasid üksikult kõrgete puu taga, mis nagu magasid selle tiheda ja kerge udusulgeole kogu all. Oli segamatu vaikus ses lükkumatus külas. Ainult varesed tegid suurte karjuna pööri keerlende taeval, asjata toitu otsides, kõrk korraga maha lastes surnuol poldudile lume noorkima. Püv rattis kogu taevast nagu müür. Bidnud kuulda midagi, pääle lõpmatu ja segamatu lumelanget.

Kranes hinge paeluv, hirmus ja poovtav luule, mida terasraske ja jääkülm taevalagi peidab: õhulised leinarongid ja kulmad pilvede jooningud.

Nii kestis see kogu nädal, ja lumi ei langenud enam. Püv vajus üle... Maa agas ju rehjalases lumisängis. Ja siis oli taevast kolme nädala kestes päeval nagu viibelt kist tall ja öösel värisend tähed taeval, nagu rabelevad tulekesed. Tugev külm oli lastanud üle ühetaolise, kõva ja läikiva lumetina. Maastik, aiad ja pöösastikud olid kui surnud, külma tapetud.

Ei inimesed ega loomad ronnud mist peist: umiste lumistund korstratist sõissid taeva poole sirvategite auruseadena suistujoid, külma oluku, nädalates varjastud ja veel surematut elu. Begajalt oli kuulda,

kurdas puud paksused, nagu mureksed nende osad
koore all. Langes suuri oks: kange külm kivistas mahlad
ja puud. Laval põldudel laval piltatud taluol nägid
nõmme veevete kaugusel üksteist. Elati nagu võidi.
Varsti merkas: üle maa käis salane ja linnane hirm. Ti-
vati, et sarnane lõrk oli külaale täiesti ebaline. Kõnelati,
et oot tõus hääli; Marduse kirjatusi, kõrvu laskuvad
vitinad. Need kirjatusi ja ootamatuid vitinad. Need
kirjatusi ja ootamatuid vitinad väljendavad kahtlemata
hämäravõrude aegu ründavad linnud, kes hulkades õhtu
poole lendavad. Aga miks katsu mõistma panna inimesi,
kes on mõistuse kaotanud. Hirm valdas mulid ja kõrk
ootand nagemust.

Põrgu krahv siiskoda arus Kuurre küla lõuna-
pooltes osas, suure küla tee kõrval, mis niimod aga nagemu-
tu ja tihi oli. Ja, kui linnapooltes inimestele kätte tuli, ot-
sustas sepp, Põrgu krahv ise, kirjaukulasse minna. Mõne
tuuni viiäks ta kõnelund küla keskpargas, said undi-
susi, küla keskpargas ja mõne jao hirmu ja õuduse jut-
tudest, mis külas liikusid. Õhtu ul oli ta kodutul. Kui
ta ära äärt mõõda sammus, nägi ta ära all muna.
Kust võis ta ilmuda? Milline kana oli omast kumelust
välja tulnud ja ta süa kannud. Sepp, mureks, ei mõist-
nud; ta võttis muna ja viis koju naisele.

— Säh, perenaine, muna, mille tu päält ludi-
sin!

Naine hämmastus:

— Muna tu päält? Niisuguse ilmaga? Sa oled
jooanud

— Ei, ta lamas ära all, ja veel oot ja külma-
matu. Siin ta on, panin ta põue, et ära ei jahtuks. Ei-
naks võrd ära rüüa.

Muna pandi patta, kus liim ju kus, prõises, aga
sepp hakkas kõnema sellest, millest külas jutustati.

Naine kuulab kabuki must ehmunud. - See on tõsi, ma
kuulsin mineval ööl viit, ja ma arvasin, et see räästas
tulek hüüanguel soetas.

Isuti laua taha, söödi esite lunt; sellal,
kui mus võrd levale määris, võttis naine muna ja hakkas
tada kahtlevate pilandega vaatlema.

- Aga mis siis, kui selles midagi on?

- Mis saäl siis olla võt?

- Kust ma tean?

- No küllalt, söö ära ja ära tee enes lolleks.

Ta hakkas ebakindlalt teda sööma, pidades
vähki ja siis uuesti.

Mus küsis:

- Noh mis, kuidas ma tean?

Ta ei vastanud ja söi muna ära; siis korraga
peatas muhe pääl silmi liikumatult, mähkumisel ja
muletusel; tõstis käed, murelis neid ja tabatud põlvi
jalatalleni krampidest, veerus põrandale hirmuaid kar-
jatusi väljendades. Kogu õõ oli ta kolelais spasmodes,
kiskudes käägarasse kohutavist värinaist, oli ära moondunud
vastikute krampidega. Sipp ei jõudnud teda hoida,
ja pidi kinni paakuma. Ja ta karjus varimata rõn-
kemata häällega:

- Ta on mu rõhus, ta on mu rõhus.

Ta loks hulluks. Avamata küüruuga lahus
kuulas jutt laiali; hoolimata õigava lume takistuse-
st lendis uudis talust talusse: „See naine on hullus
läinud.“ Igalt poolt tuldi, kartes majasse minna ja kum-
lati kaugelt tema hirmust kisa, mis nii tugev oli, et ol-
di avamisel, tema inimesetu häälse.

Teatati kihelkonna papile. See oli vana ja lops-
seline papp. Ta tuli õnnetikukes sypa nojasse, nagu sureva
kääbuse almuuõttile ja ületades käed, fuges tontidele
kaugenduse väike epistli, sellal, kui neli must rängis vinn-

gudajad käist kinni hoides. Aga kui varm jüris en-
diselt naiss, kurnar palavik muutis ta silmapilgul
rahutumise, ning omas ääres pooluimeus kõnles ta tont-
likest häälist ja varjudest, mis spakambis ja selle
lahenas ümbruses kuuldela ning näha olvat ja aeglate
harguse hoogu all vaevles ta süngis, suu vahul, tihes
kõrre papi lugemisel ja jõupingutusel tühjaks. Oli ju
jõulu aeg, kuid, em jüris samana.

Kohale tulnud arst kirjutas hargle rohtusid,
kuid meelepoolist paliti suunakohvatus pani mõõs-
tama, et ta katsud meelepoolist rahustada oleksid
tagajärjetuks jäanud. Sii tuli kühkonna papile mee-
le naist vägise kirikusse taluda haridustunustuse ajas.
Tuli öhtu, kasvis öö. Kiriku kull helis kumedalt löö-
kel, saates omi karbusi üle sänge väja, üle külmast
jäigimud valgite lumelagendavusele. Mustad varjud
lignidusid suuna karjuna tühitise lgi, nagu sõna-
kuuldekult kella varskistele viipile. Taiskum valgus-
tas ümburst, teravamini eristades põldude tühjust vitratust.

Tulid sama neli must epikotta. Süngite paeku-
tud naist karjus ja pani meelestloult vastu. Simultoi-
ge varmsal jõupingutusel läks korda end omaks ülesan-
daks kindlustada, et naist valguse süüdi arutada ja ki-
rikusse talutada.

Külm, valge kirik oli rahvast täis. Lauldi ühetoo-
ritiselt ja igavalt. Orel vilkus. Kui talulised pahul
olud, et jumala viha levendada, kui papp oma har-
dusmüsturami oli loputanud, too li meelepoolne epa-
naist kirikusse. Kui ta vaevalt oli näinud valgust,
põlvitolejaid, valgustatud koorke kult uste hoidjat,
hakkas ta tugvasti rabelma; ta humil kortmureid
ja pigistunud ning omaend jälgi rme. Vastik nirkus
ja sülmus levis üle ta keha; helk kadus palgilt
ja silmalauget, mis kahvatunud nästasivad, kui

alabaster. Nimite jubedus ja hullupöörane hirm, mille jaoks
sõnu ei leedu, käinud üle kiriku ja paadunud kirikus tar-
vitama ja väljatormama. Ta veeti koori künnikseni ja
hoiti vägisi põrandal istumas asendis. Papp tõusis püsti ja
aotas. Kui ta nägi, et meelipoole sai tünnemaks, võttis
düske, mis kuld kurtiga ümbritud ja valge keskpari-
gaga, ja lügnedes mõne sammuga, hoidis ta väljastu-
tunud kätes üllemisel meelipoolest hestunud palge es. Me-
elipoole jätkas karjumist, kinnitades jätke laeva asja
pääle. Aga papp seisis nii lükkamatult, et oldi avamisel
ta, kui püha rünnak. Nii oli üks tund kulunud. Lisaks mu-
rule hirmule ja karjumisele, mis senni oli naist vallanud,
tuli nüüd veel hõmmastus: teravalt sisenetis ta düskost,
kordkordalt käinud krambistavad hirmuvärinad üle ta ke-
ha ja ta karjus veel, kuid vähem läbilõikava häälega.
Nii oli jälle tund kulunud. Nägis, et ta ei muutunud enam sil-
mi laugutades, ja nad kinnitasid läbitungivalt ja kõige
tahtjau koondusega düskele pääle: nüüd ta aruult ägas
ja ponnistud keha norkenes ja laugutus. Kirikulised pilvi-
tased maani. Hullunud lasi nüüd kiiresti silmalaud
laugida, nagu ei oleks võimalik kanda hordusalmuste
rmit. Ta vaikis. Silmaol vapusid korraga kinni. Ta ma-
gas soonambuli unega, heiditult alla kulokurtiga düsko-
se vaatlusest ja oli võidetud võrdusikkast Kristusest. Ta viidi
lühematuna välja, sellal kui papp jälle altarisle astus.
Põrutatud rahvasconal laulis tänapalvit.

Aga sepa naine magas ühtesoodu nelikümneks
kahemsa tunni; siis virgus mäletada oma hullusurmesant
ja tervessaamisest.

A. Johanson

Kaks tõget

Armastuse Laulikuile

Miks laulate maikellukesist, keris trooseist,
Miks pitvist sinendamas taevas laulate,
ja kaugist jumalast ja dæmonitest kurjast?
Ehk ööpikute laulest roosi pöösastel?

Miks salamure põnes kasvatate, -
ja nurjaläinud armastust laulate? -

Kad kokku said ja jälle lahkui lüksid
Sest rööda saatus juhtis nende tuul.

Te balconistest mitmeist laula loote,
ja hümnust jumalaste taeras laulate.

Kas aga kannatava rahva ohkeid
ja kaebamisi kuulite te ka?

Miks aga see, talent kel varustuks,
ei laula nende pisaraist ja murest,
Kil pole vähem sünn, kui Dante põrgus,
ja kellel tundmatuid kõik rõõmud, lõbus, naer?

Kes ägab kaevanduses, kogudes teid süsi,
Ehk kõnnib poolenisti näljas adra taga,
Ehk kelle katused tuul julmalt lõhub
ja kelle noola laimed purustand.

Ehk kelle pere näljasurma sureb,
Kes hingemaad läheb otsima itta kaugesse.

Kas kuulite need vene rahva raskeid kaebed,
Ehk näete ülekohut jõena voolamas?

Kas teate sola, parasiite pesa,
Kes imeb ahnest alamate verd,

Nii nagu kihuland hammustavad reisijat.
Kuid teie - laulate siin heledist jumalast!

Te jumal-julm! ja samuti ka tere!
Ja tere laul on ainult meelsaid sõnu täis.
Kurd inimeste viltsus ja raske häda,
Vist liiga kauget - kõrva nad ei kosta tül.

V. Pannkratoz.

x x x
x

Sa raha eest võid saada kõike - lõbu,
Ehk armastust sul tarvis - leidub müüja.
Sa ilmaturul kauplemas võid raha oije;
Si puude isandad ja isadgi.
Ka uulitsatel, suurte tuule ääres, majas,
Ja keiserlikus lossis, suure platši pääl,
Sa hulka kergemeelset iirimesi näed,
Kes kaupleb mõtte, keha ja ka hingega.
Ja rüüda valutab, et terve itm on valmis.
End müüma raha kena kõla eest,
Ja ootad, millal Kristus tuleb jälle maha
Ja ajab petjad kaubitsjad laiale.

J. Zubrovsky.

Kevad

Olin avanud akna kevadiste pilglõksude idüllile ning nõjatanud aknalauale, hingates kõhku oma surnud riinla. Ma tundsin enese karge olevat, aga täis loidaapertind. Mälestus äratab murelisi mõtlevisi hingest ja multes on nii raske. Mäletan need aastad, mil ma siia tulin, täis õppimise himu ja ideid. Miski ei pidanud raske olema, miski ei pidanud kättesaamatu olema, isegi muinasjutulised võimatused. Aga aastate jõule kaardusid kujutused ja elu tuli oma karpimisinga. Kui kahtlute on noorus, nagu sisse vajunud riidega melanhoolia! Aga kus on roosid? Kus on see heroiline aeg? Võtaks selle vana viieli sinalt ja mängiks kõike kooka, kõike lau- luks ühiselt omast enese hingest, omast valust, kui avas oma tunelmustele häähel - ah kes siis küll minuga ühes kannataks?

Ma kartsin pimeuseks ja väikust pimedat tu- ba talvisel ööl, kui ühtlase melanhoolia pääl tuli, aga väike noor surm istus raamatul kiuunla valgus- ti ahitades ja otsides, kes see ühtlased on: ka noorus on ju- ka pool surma. Ühel talvisel hilisel ööl, kui väljast tulin, astus ta tuppa, kui hämarik ühes sügavate mõte- tega silmis ja kui ma palavikus sängis rabelisin, istus ta sõnumata sängi äärel ja katkus vere tarast nöösemist. Kõikalt korra ütles ta mulle, sõber, ja mina nagu olks siis kuulnud mürinat viinatist teritarat. See ajast jäi ta minu alalises sõbraks. Ah surm, ah surm, mu noor ilus surm, ka temas on o- mad unistused, ka temas on omad lootused! Ühes olin

näinud ikka muresid mustasilmistena naistena ja kannatanud hallutsinatsioonidest. Vahel olin näinud surma rebavat kesk elu impluust oma saakija, siis olin resigneeritud kõrgist lootustest ja vihanud elu ühepärast kannatamiseni, aga tema polnud teinud minust veel kannatajat.

Ma tahtsin koju minna ja kuis kutsus ta oma vanu mälestusi; tahtsin veel korraga üleelada need tundmustega. Tombasin palitu selga ja astusin linnast välja külaraheliste tudele. Mõlagi ei polnud mind kinni hoidma, aga looduses on laulud igavesti need hinged.

Õhus tundus tasane värin ja iga silmapilk sünnitas uut elu. See oli aegade kriis ja minuigi hinges olid üleminekud ühise tungi järele, aga need olid lootusteta tubirikud. Nägin vabanenud kevadaduseid jõgeid ja sikhelk-sid jahedate kallaste ääres ning häbelikult viirvendavat varjundit järvevette... Need need olid kodujärel, need olid kodulilled ja talu ise järve ääres minevikhall ja madal, kui ta aatid. Need ma armastasin seda talu halli minevikuga ja madalad aadid, sest mere oleme ikka hinghingle elanud üksteisega. Ah, ma mind oli kitsas, et ära mahutada sinna üht väikest bestitaku oma armastungaga!..

Valgole väljendatud kaebustega tuli ema, valulisest sööstist valletuna, vastu ja ma kuulsin teda jumalate nimed nimetavat. Tema oli elanud kõrvale kannatunud ühes.

J.-K

Kuule mu sõber...

Kuule, mu sõber - kas kuulad mind, kuigi kui
hüüaks
Tasa, nii tasa, kui mulistaks, - kutsuola piüaks.
Sõber, kas kuulad, vist kuigi aab muinasaast juttu ...
Jälle, ah! kuulaks... kui kuulaks ma igavest nuttu.

Kae, mu kallim, kuis õis hõmaras kerkis
Virvendar tuluke äxist siis lõrrele pakkas.
Silmad, .. ah silmad, mu kallis, on kustunud lõrrest.
Kuule! mu sõber, mu sõda kui rajastaks hõikeist.

Elundat

Uaikne on meri...

Reglarilt liiguvad tasased lained koke kallast... Nende pinnal näen laeva, mis püüab eemärgile ligineda. Veel tuleks paar päeva võidelda, ja ta oleks oma laevaga siäl.

Kuid oh häda! Tõusid tuuled, tormid, ja ähvardasid laeva purustada.

Kapten seisab julgelt oma kohal, komandosillal, lootes, et ta ka selle mahu üle elab, sest see ei ole tal mitte esimene; kui ta on suutnud kõrgile tormile vastu panna, siis suudab ta ka sellele, nii mõtleb ta ja annab julgelt käskusid. Tuul murel läheb ikka suuremaks ja vahutavam, hiiglasuured lained põrkavad vastu laeva külgi.

Kapten seisab oma kohal ja selgesti võib märgata, et tema südames samasugused tormid mässamas on, võib olla, veel tugevamad, sest ta rind tõuseb ja vajub ja tihedalt tuleb valus ohkamine üle ta huulte. Ta sosistab:

"Surm! Sa hiimus surm! Miks tuleb sa just nüüd, kui mind õnnelikud silmapilgud usootavad ja mõne päeva pärast eemärgile jõuan! Mis kasu on mul neist võitlustest elumisel olnud, millest mõni nii ütle mata raske oli, ja nüüd... nüüd enam pääsmist ei ole!..! Felmelagaaamad sõbrad, sugulased ja tuttavad!.. Pean tere seltsist lahkuma... Õlaga hõõsti!"

Kõneda siigavalt enese üle üle järele mõteldis ja ahastades ei märka kapten sugugi, et mööda pealt kaks pirsarat, kui pärlid, alla languvad... Kapten nutab. Seisab ikka vanal kohal ja mõtleb:

„Hui hää oleks veel elada. Oleksin veel mõned rõõmsad tunnid sõprade ja tuttavate seltsis mööda seatanud... Ei, ma ei sure veel! Tahaksin veel elada... Surm, miks tulid sa nii vara! Paremini on ka surra. Olen elumisel võitlusest väsinud. Oh süda, miks torkad nii valjusti! Torku, torku veel valjumini! Peagi tühjendab kassika põhjani, vaev ja piin lõpevad, siis saad lahus rahulikult puhata!...

Nii mõtleles ja enese ette vaadates ei pane ta tähelegi, kui laev kohutava kurusega lainist ja tuulist aetuna, veraluule kaljule ligineb. Veel üks silmapilk ja laev lendab hirmsa hooga vastu kalju, mis laeva ninasse augu lööb, kust vesi vulinal sisse vorlama hakkab. Kaptin kukub vette. Ta katsub ennast päästa, kuid nähes, et kõik vaev asjata, hüüab ta ahastuses:

„Jumalaga, armsad sõbrad, sugulased ja tuttavad!...

Ta suri.

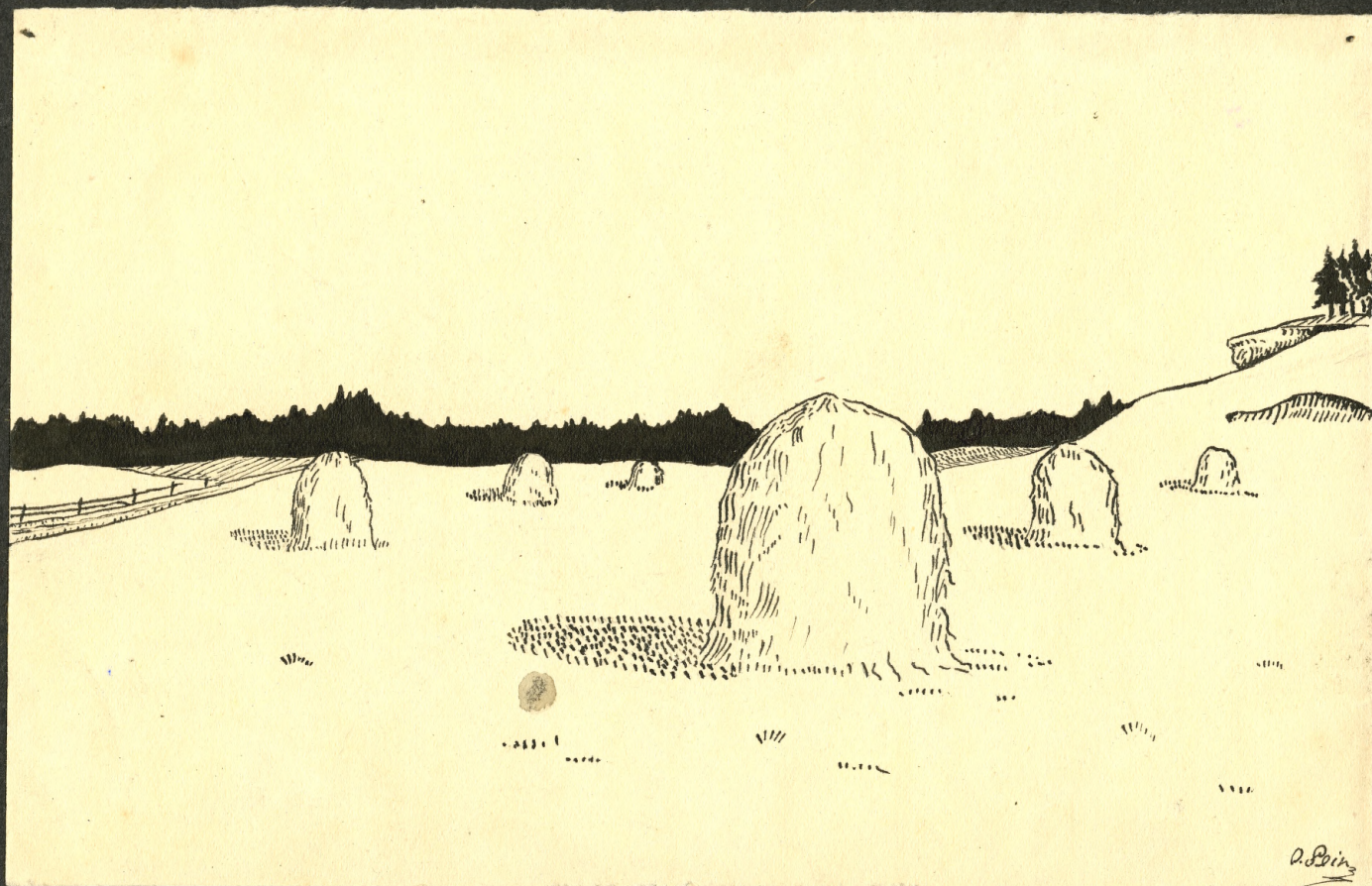
Nägu üksik täheke taeval kurtub ja lillise kopolis närbub, nii lõppis ka selle vahva võitleja elu ja ta laeva purustasid elumere tormid.

Kuigi meist ei või ka julge olla elumisel purjetades, sest peagi võivad tormid tõusta, mis ka mere elu purustavad, ehk küll mõned julgemed surmaga võidelda kaotuvad.

Kes suudaks surma võita?

Ei ükski!

Kõik peavad ismast kord lahkuma, kas varemini, kes hitjemini, ja pimedasse hauda varisema. Parajasti, kui ilm maiste asjade kammitsas, tuleb surm - ja sa langed kui kõrs viikati ees... Sa hakkad enese elu tähtsusest nüüd alles aru saama, kuid seal tuleb surm ja pead lahkuma kõigest...

A. Brin

hastik

Se. 71

5/2/21

Kuegord

-25

Teele

*Halub tuul nii valju, valju,
kaugel huikab öine lind.
Sajab vihma palju, palju,
mure, mure nii rõhuol murel?

Hirmus karia üksi öönl;
pime mets nii kohiseb.

Tonolal pehme soo pääl valrel,
raka tuli väriseb.

Läbi puie tuli vilgub -
kallis koduke on sääl.

Sinna jõudes meelst unub
hirm, mis tundlin üksi sääl.

K. Ulgren

Uuralist Baltimereni

Siinena tarvitud:

Prants, üestlaste gäluqu I

V. R. dala, Mõned jooned kule aja-
-loost.

— " — Soome-Ugri ja Samojadi
kule ühendus:

Soome-Ugri aeg.

Algan üestlaste kodumaale tuleku jälgimist Soome-
Ugri ajast (1500 e. Kr.), kus Ugri rahvad arvatavasti kusagil Kureli
mägede läheduses elasid. „Kõrgiti oli see metsine paikkond, kus
talv ja suvi vaheldusid, kus kelle võrra lund sadas, et võis
suksedega liikuda. Vesikogudest tuntis järgend, ojasid ja järvi.
Nere ühine nimi puudub Ugri rahvastel. Põhjapooliste puude
ja marjade, eriti muraka, nimed näivad osutavat põhja poole.
Kliima, mida tähendas itm, võrd. Soom. itma, Vog. elm, esialgu taevas,
süü itm, — oli võrdlemisi põhjapoolne; maa, sugisõna on põlne
vana ja esineb kõrgis kultes, eriti alalhoituna Ugri muore-
tes, võrd. Vog. ma, kom. ma —, oli niusugune paikk, kus palju metsa ja
joonessid vesi leidus. Nii on üldiselt puu nimetus muinasage-
ne, võrd. Tser. pu; Sürj. Votj. pu; Vog. pa ja Ung. fa; ka Sam. pea, pa.
fa. Puuliskide hulgas on peaaesjalikult põhjapoolne täat
ühiste nimetustega ühistud. Nii kõige peält kuusk, Soom. kuu-

si, Mord. kuž, Fer. kož, Ir. Ostj. šurj. kot; edasi mānd (putajaz), Soom. putaja, Fer. pündžö, Votj. pužim; Toom, Soom. loomi, Mord. š. lom, Vog. lām. Kõrgiti ka haab, Soom. haapa, võrdl. Koud. Vog. xap, Ir. Vog. kāp. Nagu sudri ja pitä nimetatud juhatavad idapoolsele maale.

Igatähel ei olnud Soome-Ugri ühine kodu, ka mitte algkodu, säälpool Karali. Eniti püüdnudti sell ajal, või veel ennemgi ühises kodus, Samojedi rahvaga kokku, mida paljude sõnade sarnadus näitab. Nii mõned ülemal tähendused; veel peni, poro (špõhja pöder) tunnistavad, et rahvas ennast jahust elatas. Kõruti nahkade ja loka tõttu. Kalu püüti algupäraste noortadega. Teadmised selle ja kohta põhinevadgi põlvkondade ühiste sõnade pääl. Nii on kultiteadus muinasaja uurimises peajuhatusõõres.

Võib sõnade suguluse järele otsustada, et Soome-Ugri rahvas Indo-Germaani rahva ligiluses elas. Veel on arvamisi, et Soome-Ugri rahvas ka Vana-Iraani rahvaga on ligiluses elanud. Seda tunnistab sõna vasar, mis Vana-Baari keeles tuleb.

Soome-Ugri rahvad kaitsend end vaenlase eest ääga. „Sõjariistadena olid: jahol viba, tera või tõlpotsare noolega, võrdl. Mord. nal, Vog. hāl, Ung. nyil, sam. hi. Tõrta tehti padades; käsitööna oli punumine, arvatakse puukoortest, okstest ja juurtest, lõnga ketramine soontest, algupäraste nootade kudumine, esialgu küll puukoortest, pannade ja kottide valmistamine kase tohust. Pajad tehti savist. Ka tarvitati tööde jaoks puud, kivi ja luud. Tööriistadest tunti kirvest ja nuga, ka uhrid, mis olid kivist tehtud, kuud siis teisi nimesid kandnud.

„Riided olid nahast, mis lühise rõelaga, Soome äina, kokku õmmeldi, soom-lõngaga. Vöö hoidis midagi koos, kuhuka nahk püksid kuulund.

„Edasiliikumiseks tarvitati suksi talre aegu, ka minigouguist saani, suvel üksküist vene, mida sõuti. Esialgsel tenor

42
tudena tehti onassõda, mis soost läbi ei läinud.

"Ühiskond oli ärgenunud, mida mitmelikmesed sugulasastmed näitasid. Abielu sündis osu teel. Lastelaanti nimed (V.R. E.H. 1916, 22).

Nii mõned naised, mis S.-Ugi rahvaste ühiskonda ja sugu puuduvad.

Sell ajal oli mehe, ehk üleüldse austatavaaeriliseks nimetuseks uro (mere orukas, Soom. orsa). Võib olla, et ka mingi sugune teine sõna oli, mil Voguli manisi ga tegemist. Arvatavasti tähendati selle sõnaga üleüldse inimest.

Naise, üleüldse emase looma nimetuseks, tarvitati sõna, mis nai tüvena mere sõnas naine juures (Ung. né, nő; naine, Ostj. ná).

"Põlised vanad ja kaugile ulatavate sugulustega on küll need sugu vahetegivad nimetused, mis alal on isane ja emane, isa ja ema; viimased on varakult pereliigete eraldumiseks tarvitud olnud, kust nad ehk mujalegi on lagunenud. Nad erinevad rohkem S.-Ugi kuliconnas, võrd Soom isa, emo, ema, emane - ka veel loomade nimetuses - emis, samuti on ka suguluseks Ung. eme - emaloom, Ostj. P. imi. Ungari kulis on ehk ise murelt mere isa veel alal hoidnud. Pääle selle erinevad need sõnad veel Samojeedi kulis - ema, name; âmâ, ema; âse, ese, es, isa. Mongoli-Tatari kuli, Tuv. ama, amane, ema; Mong eme, naine; ise -gi Semidi kulis, võrd Heebreä 'ên, ema, 'is, mus.

Isa kututi veel nimega taat, nii ät nimetusega. Taat tüve vastavad Ugi. kulisgi tât, atti, Soom. âtä, ättä, atti; Lp. ärtt's'e, Nord. ata - vanamees, Samojeed. at'a; Türg. ata; Venel. отец. Nii laiale on lagunenud isa nimetused. Ema nimetust ei tarvitud sugugi nõnda palju.

Lapsi kututi arvatavasti sama nimega, mis Ungari kulis praegu gyermek - sama türi kui noor, Ostj. hävrim, Vsq. haur; hüngling, sama mis germ. oma sõnaga funge lähendand, - kututi ehk ka poeg nimetusega. Nii antakse taas meespoolele usõrgustud seisuks (nii praegu, linnupoeg). Lap-

se nimetus ilmub hiljemini, Mordva ajal, pääleselle paegu
teisi perekonna nimetusi.

Puti ka koduloomi, ehk küll vähe. Seola tunnistat-
vad sõnad, nagu lamta ja koera nimetused. Koera kutu-
ti siis peniks, mere peni, soom. peni, Mord. piña, Ostj. pun. Seesõ-
na on pääasgu kõrgis S-ugri kultus püsinud. Ka Vene sõnal
rec on singulus peniga. Samast sõnast ka penikoozem (pe-
hikuulama). Lammast kutust noki, üesti utt, soom. uuki,
Mord uça.

Sell ajal tuntigi juba vasa nimetat. See sõna tuleb
ette kõrgis S-ugri kultus; nii Ung. vas (vás), mis rauda tähendab; Mad.
viske, viske, traat, Vog. apres, tina. Vist tähendati selle nimetusega
ühelolse mingisugust metalli. Et aga vask kõrgi enne tarvitu-
selt tuli, siis oli sõna algupärane nimetus ka vask. Seola teendeb
ka see, et Uurali mäed alati on rikkad olnuol vaskot. „Näh-
tavasti lahkunud lõunavoomlaste ugrilaugud erisad veel
vase ajal algkoolust, kuna ugritanel, nendele seas ungarlaid,
kõrgi kauemini algkoolu lähedusse järd, demii ajani koguni,
mit uus metall raud tarvitusele oli tulnud, mis igatahes enne
ungarlaid algkoolust väljaminekut VII ja VIII aastasept sün-
dis. Nii seletaks tähenduste lahkuminek. „Võib olla, et see sõ-
na on ka laenatud indolo-maanlaste käest (ajes). Maapihola
tähenlavarist sõnust leiub kivi ja savi. Kivi sõna on püene
vana, samuti savi, Mord. sovîn, Per. svj.

Kruscha nimetusest on püsinud koda ja küla. Ko-
da oli püsti lattelidest laotud hoone, päält ruuse onsti ja lat-
tidega kaetud (ung. odú, Sx. kuta). Samu kodasest tuleb ka
praeguigi veel ette, mis aga arvatavasti endistest väiksemad on.
Samast tüvest on sõna koda. Külaks nimetadi siis maa sisse
sõnistud auku, praeguste kartali aukuole sarnasol.

On püsinud ka jälgi uust. Ümbrind mõrdid näi-
vad kahke laadi olnuol: looduse ja surmuse austamine.
Kumb neist kujulest vanem, on teadmata. Looduse kumar-
damine järgnes vist sellest, et usti surmu hing püusse ehk kvi-

see elama annud. Surmud austati unenägede mõjul. Kõrd
ühtlasi oli looduse jumaldamine praegu (jümal tähendas
sell ajal õnnetoovast vaimu). Sama laadilise usku on praegu
Kask-Saara, Mongoli sügü rahvaste juures, mida schama-
nismiks hüütakse. Selle järel võivad schamanid vaimu-
dega läbi käia ja nende üle valitseda. Samanugused olid
ka Soome targad, mille nimetus põlvne vana. Nende abi-
rõud on: noatrumm ja, arpu, mis juba S. Ugri ajast
pärit. Austati looduse haldjast, Kolli, 'kellule per-
isa ohvit viis. Jumaldati ka loomi - hunti (soend, hunt,
Ungri. sus), karu (ott, Room. ohro, Norv. ofte), lindudest est-
kast.

Nipalju Soome-Ugri ajast

(tärguel).

